

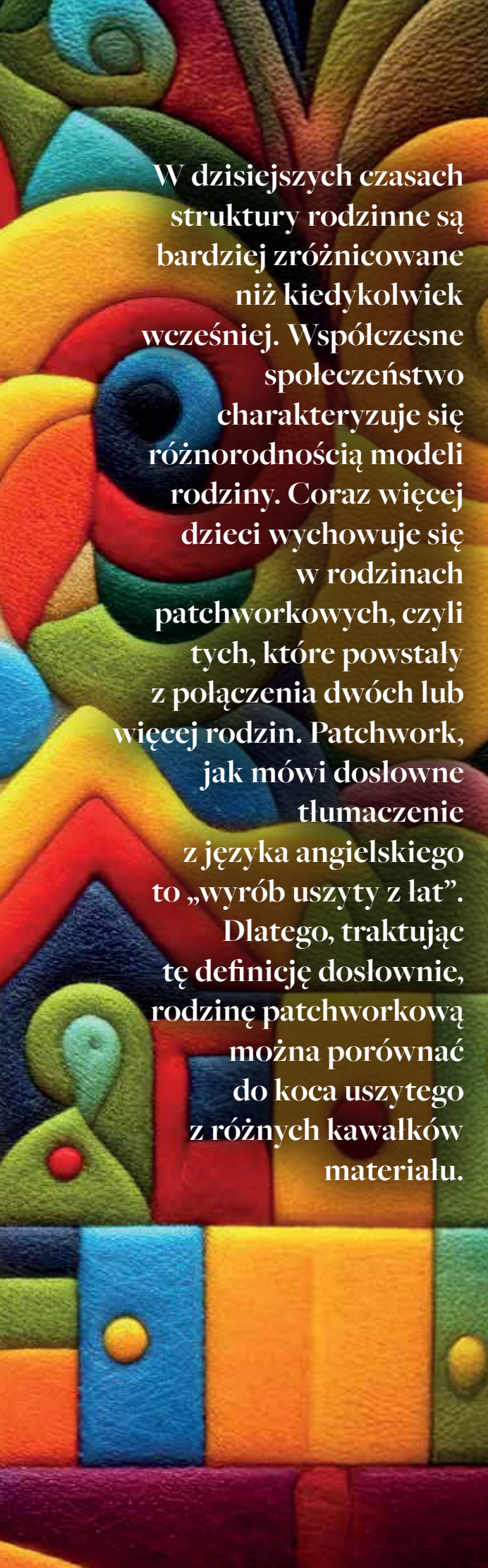
Anna Waleriańczyk

Do słuchania

Rola nauczyciela w życiu rodzin patchworkowych

W dzisiejszych czasach struktury rodzinne są bardziej zróżnicowane niż kiedykolwiek wcześniej. Współczesne społeczeństwo charakteryzuje się różnorodnością modeli rodziny. Coraz więcej dzieci wychowuje się w rodzinach patchworkowych, czyli tych, które powstały z połączenia dwóch lub więcej rodzin. Patchwork, jak mówi dosłowne tłumaczenie z języka angielskiego to „wyrób uszyty z lat”. Dlatego, traktując tę definicję dosłownie, rodzinę patchworkową można porównać do koca uszytego z różnych kawałków materiału.

Jest to połączenie na pierwszy rzut oka niepasujących do siebie elementów, jednak potrafiących stworzyć nieidealną, lecz wyjątkową całość. To połączenie tego, co stare, z tym, co nowe, gdzie nici przeszłych relacji splatają się z nowymi początkami. Niektóre z tych kawałków zszywają się łatwo, inne zaś mają odporne szwy, które wymagają trochę więcej czasu, by mogły się odpowiednio ułożyć. Jak każdy koc, rodzina patchworkowa może dać wiele ciepła, które płynie z nowo nawiązanych więzi i wspólnych wspomnień. Życie w rodzinie patchworkowej często przynosi unikalne wyzwania emocjonalne i społeczne zarówno dla dzieci, jak i dorosłych. Dzieci z takich rodzin mogą doświadczać wielu wyzwań w kontekście dynamicznych zmian rodzinnych. To dwa domy, odmienne modele wychowawcze, różne wzorce zachowań, towarzyszące temu często konflikty lojalnościowe i niezgoda na nową, nieznaną dotąd rzeczywistość. Zrozumienie wyzwań oraz trudności, na jakie napotykają dzieci, oraz zapewnienie im odpowiedniego wsparcia jest nie tylko rolą rodziców i członków rodziny, ale także nauczycieli, którzy jako ważne postacie w życiu dzieci mają możliwość zapewnienia im poczucia zrozumienia i bezpieczeństwa. Właściwe podejście może znacząco wpłynąć na ich emocjonalny rozwój oraz sukcesy w nauce.

Wyzwania dla dzieci z rodzin zrekonstruowanych

Dzieci z rodzin patchworkowych mogą zmagać się z różnorodnymi wyzwaniami, które wpływają na ich stan emocjonalny czy ogólne samopoczucie. Często rozpad związku rodziców jest dla dziecka sytuacją niezrozumiałą i zupełnie abstrakcyjną. Rodzice, chcąc chronić dziecko, nie ujawniają przyczyn rozstania, tłumacząc jednocześnie, że to dla wszystkich najlepsze rozwiązanie. Jednak zwykle dla dzieci, pomimo zyskania drugiego domu, pokoju, a w nim kolejnych zabawek, wiąże się to z ogromną stratą i poczuciem niepewności. Co będzie dalej? Jak długo to potrwa? Kiedy znów zobaczę mamę/tatę? Co, jeśli będę potrzebować akurat tej maskotki, która jest w drugim domu? W wyniku tych zmian rodzi się wiele niewiadomych, które początkowo wydają się nie do przejścia. Dlatego niezwykle istotne jest wsparcie rodzin i najbliższych osób z otoczenia, które w świadomy i dojrzały sposób powinny pomóc dzieciom w tym, by jak najmniej boleśnie to przeszły, a zarazem jak najszybciej odnalazły się w nowej rzeczywistości. Z jakimi wyzwaniami może mierzyć się dziecko z rodziny patchworkowej?

Konflikt lojalnościowy

Kluczowym wyzwaniem dla dzieci z rodzin patchworkowych może okazać się konflikt lojalnościowy, czyli uczucie „rozdarcia” pomiędzy dwiema rodzinami. Konflikty lojalności w rodzinach patchworkowych nie zawsze są widoczne, często są głęboko skrywane przez

dzieci. Dziecko nagle milknie, gdy pada pytanie o rodzinę albo zaczyna się wiercić, gdy ktoś pyta je o plany na weekend z rodzicami. Dzieci często nie posiadają odpowiednich narzędzi, by umiejętnie opisać to, co i dlaczego czują. Być może jeszcze nie wiedzą, że mogą kochać dwa domy, że mogą darzyć uczuciem nową partnerkę taty i partnera mamy bez obawy o utratę więzi z biologicznym rodzicem. Może czują, że ujawnienie swoich uczuć wywoła u rodzica smutek, a przecież ostatnią rzeczą, które dziecko chce zrobić, to rozczarować najbliższą mu osobę. Ta złożoność dziecięcych zachowań i kierujących nim mechanizmów wymaga od dorosłego bycia detektywem, który z małych, niejednoznacznych wskazówek składa w całość wewnętrzny świat dziecka.

Zmienność i brak stabilności

Bez względu na to, czy rodziny patchworkowe funkcjonują w systemie opieki naprzemiennej, czy opieka nad dzieckiem jest uregulowana między rodzicami w jakikolwiek inny sposób, warto zadbać o to, by modele wychowawcze w obu domach były spójne. Pomimo rozstania dwojga dorosłych ludzi należy pamiętać, że dobro dziecka i wspólne dbanie o jego harmonijny rozwój są najważniejsze. Dorastanie w dwóch domach, gdzie panują różne modele wychowania, może być dla dziecka początkowo trudnym doświadczeniem. Różnice w zasadach, oczekiwaniach czy podejściu do dyscypliny i codziennych obowiązków mogą wprowadzać w życie dziecka chaos i poczucie dezorientacji. Na przykład w jednym domu dziecko może mieć jasno określone granice, a w drugim większą swobodę, co prowadzi do dylematów, jak się zachowywać. Taki brak spójności może też budzić frustrację, szczególnie gdy dziecko jest zmuszane do ciągłego dostosowywania się do różnych zasad. Aby minimalizować te trudności, rodzice oraz ich obecni partnerzy powinni starać się współpracować i komunikować w kwestii wspólnych celów wychowawczych. Ważne jest, by wypracowali spójne wartości i podstawowe zasady, które będą obowiązywały w obu domach, na przykład dotyczące obowiązków szkolnych czy domowych. Taka koordynacja daje dziecku poczucie stabilności i przewidywalności, co jest kluczowe dla jego rozwoju emocjonalnego. Niezbędne jest również unikanie rywalizacji między rodzicami i stawiania dziecka w roli mediatora, co może dodatkowo zwiększać jego stres i potęgować konflikt lojalnościowy. Niezależnie od tego, w jakich relacjach żyją rodzice, należy pozostać w bezwzględnej zgodzie i porozumieniu dotyczącym głównych aspektów wychowywania dziecka.

Brak społecznego zrozumienia

Dzieci z rodzin patchworkowych często muszą mierzyć się z niezrozumieniem ze strony rówieśników i osób z ich najbliższego otoczenia, które nie zawsze potrafią pojąć, jak funkcjonują takie rodziny. Tradycyjne wyobrażenie o rodzinie, w której dziecko mieszka z mamą i tatą, sprawia, że niektórzy rówieśnicy mogą zadawać pytania, które dla dzieci z rodzin zrekonstruowanych bywają trudne lub krępujące. Dlaczego twoja siostra ma inną mamę? Czemu twój tata nie mieszka z mamą? – to tylko przykłady pytań, które mogą wywoływać u dziecka ogromny dyskomfort. Często zdarza się, że brak wiedzy i zrozumienia prowadzi do nieświadomego wykluczenia lub żartów, które – choć nieintencjonalne – mogą ranić. Dzieci z rodzin patchworkowych mogą czuć się „inne” lub zmuszone do tłumaczenia się ze swojego życia rodzinnego, co bywa dużym obciążeniem emocjonalnym. W takich sytuacjach kluczową rolę odgrywają dorośli – nauczyciele i opiekunowie, którzy mogą, a wręcz powinni edukować dzieci o różnorodności rodzin, promując akceptację i zrozumienie w grupie rówieśniczej.

Należy jednak pamiętać, że wymienione wyżej wyzwania, z którymi muszą mierzyć się dzieci, są tylko potencjalnymi zagrożeniami. Z drugiej strony warto wspomnieć o tym, że dorastanie w rodzinie patchworkowej może być dla dziecka wyjątkowym źródłem doświadczeń i korzyści, które pozytywnie wpływają na jego rozwój. Życie w dwóch domach, z różnymi opiekunami i przyrodnim rodzeństwem uczy dziecko elastyczności, otwartości na różnorodność i umiejętności adaptacji do zmieniających się warunków.

Dzieci z rodzin patchworkowych często muszą mierzyć się z niezrozumieniem ze strony rówieśników i osób z ich najbliższego otoczenia, które nie zawsze potrafią pojąć, jak funkcjonują takie rodziny.

Tradycyjne wyobrażenie o rodzinie, w której dziecko mieszka z mamą i tatą, sprawia, że niektórzy rówieśnicy mogą zadawać pytania, które dla dzieci z rodzin zrekonstruowanych bywają trudne lub krępujące.

Może także wzbogacać jego życie społeczne i emocjonalne, ponieważ dzięki większej liczbie bliskich osób dziecko ma szansę budować różnorodne relacje i czerpać z bogactwa różnych perspektyw, wartości oraz tradycji. W takich rodzinach dzieci uczą się również, że miłość i wsparcie nie zawsze wynikają z biologicznego pokrewieństwa, ale są budowane przez wzajemną troskę i zaangażowanie. Te doświadczenia, choć czasem trudne, mogą przygotować dziecko na wyzwania dorosłego życia, czyniąc je bardziej dojrzałym, empatycznym i otwartym na relacje z innymi.

Wspieranie rodzin patchworkowych w codziennej pracy nauczyciela

Nauczyciel może odgrywać ważną rolę w procesie wspierania rodzin patchworkowych. Dzięki codziennemu kontaktowi z dzieckiem nauczyciel ma wyjątkową możliwość zauważenia trudności, jakie mogą wynikać z funkcjonowania dziecka w złożonej strukturze rodzinnej, oraz odpowiedniego reagowania. Wspierając dziecko, nauczyciel powinien budować atmosferę akceptacji i otwartości, promując różnorodność i normalizując różne modele rodzin. Ważne jest, by unikać oceniania rodziców przez pryzmat stereotypów czy uprzedzeń dotyczących rozbitych rodzin lub postrzegania ról rodzicielskich przez pryzmat płci, a zamiast tego skupić się na wspieraniu dziecka w jego indywidualnych potrzebach. Nauczyciel może być także łącznikiem między rodziną a środowiskiem przedszkolnym, pomagając rodzicom lepiej zrozumieć płynące z tej sytuacji zagrożenia dla dziecka i dostarczając im wskazówek, jak współpracować na rzecz jego dobra. Organizowanie warsztatów czy rozmów indywidualnych może pomóc w budowaniu porozumienia między rodzicami a placówką, co w efekcie stworzy stabilniejsze i bardziej wspierające środowisko dla dziecka. Rola nauczyciela jako życzliwego obserwatora, mediatora i promotora empatii jest w tym kontekście nieoceniona.

Aby skutecznie wspierać rodziny patchworkowe, nauczyciele powinni zrozumieć ich specyficzne wyzwania i reagować z wyczuciem.

Oto kilka sposobów, jak mogą to zrobić:

- **Budowanie zaufania i otwarta komunikacja**

Ważne, aby nauczyciel stworzył bezpieczną przestrzeń, gdzie dzieci mogą swobodnie dzielić się swoimi doświadczeniami bez obawy o ocenę. Warto też stosować język wolny od osądzania i aktywnie słuchać, gdy dziecko opowiada o swoim życiu rodzinnym. Nauczyciele mogą

starać się zrozumieć kontekst rodzinny dziecka, ale bez zbytniego dopytywania – celem jest wsparcie, a nie wkroczenie w prywatność.

- **Normalizowanie różnorodności i przełamywanie stereotypów**

Nauczyciel może wspierać różnorodność, wprowadzając do klasy rozmowy i aktywności uwzględniające różne typy rodzin. Dzięki temu dzieci z rodzin patchworkowych poczują się zrozumiane i mniej obciążone społecznymi oczekiwaniami. Zamiast zakładać, że dom każdego dziecka to mama i tata, nauczyciele mogą stosować sformułowania zastępcze, np. „najbliżsi” czy po prostu „rodzina”, co ułatwi dzieciom identyfikację i sprawi, że nikt nie poczuje się wykluczony.

- **Wsparcie emocjonalne i wprowadzenie technik radzenia sobie z emocjami**

Nauczyciele mogą prowadzić zajęcia z zakresu edukacji społeczno-emocjonalnej, pomagając dzieciom zrozumieć i zarządzać złożonymi uczuciami. Techniki mindfulness, arteterapia czy dyskusje w grupie to doskonałe narzędzia pomagające dzieciom poradzić sobie z emocjami, jednocześnie ułatwiając im nazwanie i zrozumienie tego, co czują. Nauka aktywnego słuchania, empatycznej komunikacji i asertywności pomoże im lepiej radzić sobie z trudnymi sytuacjami.

- **Stworzenie bezpiecznego i stabilnego środowiska**

Dzieciom z rodzin patchworkowych pomoc może stały rytm dnia i codzienna rutyna, szczególnie jeśli żyją na zmianę w dwóch domach. Ustalony plan dnia i jasne oczekiwania w szkole mogą dać im poczucie stabilizacji i bezpieczeństwa. Nauczyciel może starać się być stabilną i przewidywalną osobą w życiu dziecka, oferując stałe wsparcie.

- **Otwarta komunikacja z rodzicami**

W komunikacji dotyczącej jakichkolwiek informacji dotyczących dziecka, zarówno postępów w nauce, jak i aspektów emocjonalno-społecznych, należy bezwzględnie kontaktować się z obojgiem rodziców. Nie należy wykluczać jednej ze stron i pozostawać w lepszym kontakcie z jednym z rodziców. Zdarza się, że brak poprawnej relacji między rodzicami ma wpływ na to, że informacje nie zostają przekazane drugiemu rodzicowi. W efekcie rodzic ten może poczuć się pominięty, mniej ważny, a ignorowanie ważności jego roli może pogłębiać konflikt. Otwartość i równość w komunikacji mogą pomóc w budowaniu zaufania.

- **Ostrożność i szacunek do granic**

W pracy z dziećmi z rodzin patchworkowych niezwykle ważna jest ostrożność i delikatność we wrażliwych kwestiach. Pewne dyskusje lub zadania (np. rozmowy

na temat wspólnych wakacji z rodzicami, przyniesienie na Dzień Rodziny zdjęcia z rodzicami) mogą budzić trudne emocje. Nauczyciel powinien zaproponować alternatywne formy takich zadań lub pozwolić dziecku wyrazić rodzinne relacje w taki sposób, jaki jest dla niego najbardziej naturalny. Unikajmy zakładania, jak wygląda struktura rodziny dziecka. Zamiast bezpośrednio pytać o ich sytuację rodzinną, można tworzyć przestrzeń, w której dziecko może samo zdecydować, czy i ile chce na ten temat powiedzieć.

Formy wsparcia i pomocy dla rodzin patchworkowych w placówkach edukacyjnych

Placówki edukacyjne mogą odegrać ważną rolę we wspieraniu rodzin patchworkowych, wprowadzając działania i rozwiązania, które pomogą zarówno dzieciom, jak i ich rodzicom lepiej radzić sobie z wyzwaniami oraz uwrażliwią pozostałe rodziny na odmienność struktur rodzinnych. Oto kilka przykładów:

- **Warsztaty dla rodziców o wyzwaniach współczesnych rodzin**

Placówki przedszkolne mogą organizować regularne warsztaty i spotkania dla rodziców, podczas których omawiane będą tematy dotyczące rodzinnych wyzwań, skutecznych metod pracy z dziećmi czy różnorodności struktur rodzinnych. Na takich zajęciach rodzice mogą wymieniać się swoimi doświadczeniami, zdobywać wiedzę na temat radzenia sobie z trudnymi sytuacjami w rodzinie oraz dowiedzieć się, jak wspierać swoje dzieci w odnalezieniu się w różnych środowiskach i sytuacjach.

- **Zajęcia integracyjne dla dzieci i rodziców**

Organizacja warsztatów artystycznych czy wspólnych pikników pozwala na zacieśnianie więzi rodzinnych i budowanie poczucia wspólnoty wśród dzieci i ich rodzin. Dla rodzin patchworkowych to szansa na wspólne spędzenie czasu w neutralnym, przyjaznym środowisku. Dodatkowo takie zajęcia uczą dzieci, że każda rodzina, niezależnie od swojej struktury, jest cenna i ważna.

- **Wsparcie emocjonalne dla dzieci**

Przedszkola mogą wprowadzić programy wspierające rozwój emocjonalny dzieci. Dzięki zajęciom z pedagogami i psychologami dzieci uczą się wyrażać swoje emocje, radzić sobie z konfliktami i budować poczucie bezpieczeństwa. Regularne zajęcia z zakresu inteligencji emocjonalnej mogą pomóc dzieciom z rodzin patchworkowych zrozumieć i zaakceptować swoje uczucia związane z funkcjonowaniem w dwóch domach.

- **Indywidualne konsultacje dla rodziców**

Placówka przedszkolna może oferować możliwość indywidualnych spotkań z nauczycielem lub psychologiem dla rodziców. Tego rodzaju konsultacje pomagają opiekunom lepiej zrozumieć potrzeby emocjonalne dziecka oraz poznać sposoby na to, jak radzić sobie z wyzwaniami związanymi z współdzieleniem obowiązków wychowawczych. To także przestrzeń do omawiania problemów związanych z różnymi modelami wychowawczymi w dwóch domach.

- **Budowanie atmosfery szacunku i równości**

Każdy z rodziców może odgrywać niezwykle istotną rolę w życiu dziecka, niezależnie od podziału opieki czy ilości spędzanego wspólnie czasu. Dlatego tak ważne jest, aby unikać jakiegokolwiek dyskryminacji wobec jednego z nich. Równe i sprawiedliwe traktowanie rodziców sprzyja budowaniu atmosfery wzajemnego szacunku i współpracy, co ma kluczowe znaczenie dla poczucia emocjonalnego bezpieczeństwa dziecka. Zaniedbywanie relacji z jednym z rodziców może prowadzić do napięć w rodzinie i wywoływać u dziecka poczucie wewnętrznego rozdarcia. Działania podejmowane w placówce edukacyjnej powinny promować równowagę i otwartą komunikację. Takie podejście nie tylko pozytywnie wpływa na dziecko, ale również może przyczynić się do poprawy relacji między rodzicami poza placówką. Wszystkie informacje dotyczące rozwoju dziecka i jego postępów w nauce bezwzględnie powinny się przekazywać obojgu rodzicom.

- **Współpraca z lokalnymi specjalistami**

Placówka może nawiązać współpracę z psychologami, mediatorami rodzinnymi czy fundacjami zajmującymi się wsparciem rodzin patchworkowych. Dzięki temu rodzice mogą uzyskać dostęp do dodatkowych form pomocy, takich jak mediacje czy grupy wsparcia, co może mieć wpływ na złagodzenie konfliktów i budowanie lepszej współpracy w wychowywaniu dziecka.

Wprowadzenie takich działań i form wsparcia pozwala nie tylko zmniejszyć trudności, z jakimi mierzą się dzieci z rodzin patchworkowych, ale także buduje otwartą i przyjazną społeczność przedszkolną, w której każda rodzina, niezależnie od swojej struktury, jest traktowana z szacunkiem i empatią. ■

Anna Waleriańczyk

Absolwentka Wydziału Studiów Edukacyjnych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Z wykształcenia nauczyciel języka angielskiego oraz pedagog terapeuta. Obecnie pracuje jako zastępca dyrektora w jednym z warszawskich przedszkoli.